

МОРОЗ Тетяна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання суспільно-гуманітарних дисциплін, Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», вул. Рівненська, 12 А, Чернівці, 58013, Україна (mtv_09@meta.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7191-7498>

DOI <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.12>

Бібліографічний опис статті: Мороз, Т. (2025). «Вживання народного язика в церковних книжках»: лексика Пулюєвого перекладу псалмів українською мовою. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 61, 108–114, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.12>

«ВЖИВАННЯ НАРОДНОГО ЯЗИКА В ЦЕРКОВНИХ КНИЖКАХ»: ЛЕКСИКА ПУЛЮЄВОГО ПЕРЕКЛАДУ ПСАЛЬМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті представлено результати лексико-семантичних та лексико-стилістичних досліджень найбільш частотних лексем, використаних І. Пулюєм в перекладі Псалтиря українською мовою. Серед часто вживаних лексичних одиниць проаналізовано, зокрема такі, як-от: словотвірне гніздо із коренем **-держ-**; дієслова з префіксами **воз-(вос-), із-, со-**; іменники **брань, перемога, чертог, дружина, твориво** та ін. Описано представлення, лексичне значення, стильове маркування та ілюстрування цих лексем у Словнику української мови. Зроблено відповідні висновки щодо відтворення й збереження в текстах українського перекладу псалмів зв'язків з традиціями розвитку літературної мови, з узвичаєними нормами слововжитку в українському освіченому середовищі II пол. XIX – початку XX століть через використання старо(церковно)слов'янської, народнорозмовної та діалектної лексики як засобів створення урочистого, поетичного, піднесеного колориту мовлення, типового для високого стилю.

Зосереджено увагу на націєтворчій позиції І. Пулюя як перекладача, педагога, фізика-науковця, громадського і політичного діяча II пол. XIX – початку XX століття. Підкреслено його роль у становленні й розвитку сакрального стилю нової української літературної мови, її подальшому уцерковленні.

Проаналізовано мовознавчі дослідження перекладацького доробку сакральних текстів українською мовою І. Пулюя таких відомих вчених, як: В. Німчук, М. Лесюк, І. Фаріон. Виокремлено монографію І. Фаріон «Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя)», що розкриває мовно-політичний світогляд та мовну практику видатного науковця-фізика та перекладача Біблії українською мовою.

Представлена публікація здійснена на основі власних попередніх досліджень у ювілейний для Івана Пулюя рік – 180-ліття від дня народження – з метою належного пошанування науковця, зокрема його перекладацької діяльності.

Ключові слова: лексика, народнорозмовне лексичне джерело, лексико-семантичний та лексико-стилістичний аналізи, переклад українською мовою, Псалтир, псалма, Іван Пулюй.

MOROZ Tetiana – PhD in Philology, Associated Professor at the Department of Social and Humanities Chernivtsi In-Service Teacher Training Institute of Education, 12 A, Rivnenska str., Chernivtsi, 58013, Ukraine (mtv_09@meta.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7191-7498>

DOI <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.12>

To cite this article: Moroz, T. (2025). Vzhivannia narodnoho yazyka v tserkovnykh knyzhkakh»: leksyka Puliuevoho perekladu psalmiv ukrainskoiu movoiu [«The use of the vernacular in church books»: the vocabulary of Puliuy's translation of the Psalms into Ukrainian]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 61, 108–114, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.61.12>

«THE USE OF THE VERNACULAR IN CHURCH BOOKS»: THE VOCABULARY OF PULIUY'S TRANSLATION OF THE PSALMS INTO UKRAINIAN

Summary. The article presents the results of lexical and stylistic research of the most frequent lexemes used by I. Puliuy in the Ukrainian translation of the Psalms. Among the frequently used lexical units, the following are analyzed, in particular: word-forming nest with the root *-держ-* (*derzh-*); verbs with the prefixes *voz-* (*voz-*), *iz-*, *so-*; nouns *брань* (*bran'*), *победуда* (*pobedyda*), *чертог* (*chertog*), *дрыгуня* (*druhynia*), *твориво* (*tvoryvo*), etc. The presentation and stylistic marking of these lexemes in the Dictionary of the Ukrainian Language is described. Relevant conclusions are made regarding the reproduction and preservation in the texts of the translation of the Psalms into Ukrainian of connections with the traditions of the development of the literary language, with the customary norms of word usage in the Ukrainian educated environment of the II-d 19th – early 20th centuries through the use of Old (Church) Slavonic, vernacular and dialect vocabulary as means of creating a solemn, poetic, sublime color of speech, typical of high style.

Attention is also focused on the nation-building position of I. Puliuy as a translator, teacher, physicist-scientist, public and political figure of the second half of the 19th - early 19th century. His role in the formation and development of the sacred style of the new Ukrainian literary language, its further churchization, is emphasized.

Linguistic studies of the translation work of sacred texts into Ukrainian by I. Puliuy by such well-known scholars as: V. Nimchuk, M. Lesyuk, I. Farion. The monograph by I. Farion «Language portrait of Ivan Puliuy (based on the letters of the thinker)» is highlighted, which reveals the linguistic and political worldview and linguistic practice of the outstanding scientist-physicist and translator of the Bible into Ukrainian.

The presented publication was carried out on the basis of its own previous research in the anniversary year for Ivan Puliuy – the 180th anniversary of his birth – with the aim of duly honoring the scientist, in particular his translation activities.

Key words: vocabulary, vernacular lexical source, lexical-semantic lexical-stylistic analysis, translation into Ukrainian, Psalms, psalms, Ivan Puliuy.

Постановка проблеми. «1871 р. дав себе знати в руськім письменстві як дуже талановитий полеміст у дуже делікатній справі – вживання народноho яzyka в церковних книжках» (Франко, 1984, с. 369). Так високо оцінив І. Франко вміння І. Пулюя обстоювати права української мови. Це була відповідь на «лист без коверти», у якому І. Пулюй захищав право української мови бути мовою молитов.

«Молитовник» українською мовою (Відень, 1869 і 1872 рр.) Пулюй написав, глибоко страждаючи через розрив з батьками. Ця «важкопрохідна піонерська праця», як

зазначає І. Фаріон, «проклала дорогу українській народній мові до молитви, заклала основи українського сакрального стилю» (Фаріон, 2017, с. 13). Сучасний провідний історик української мови В. Німчук так засвідчив значущість праці фізика й перекладача: «І. Пулюй своїми перекладами молитов, участю в перекладі Біблії із П. Кулішем заклали основи сакрального стилю нової української літературної мови, готував ґрунт для уцерковлення її. І в цьому його величезна заслуга перед нашою духовною культурою» (Німчук, 2000, с. 178).

У сучасній українській лінгвістичній науці й досі бракує комплексних мовознавчих праць про мовостиль перекладів І. Пулюя. У цьому й убачаємо актуальність нашої розвідки в ювілейний для Івана Пулюя рік – 180-ліття від дня народження.

«Ти був не тільки людиною твердих переконань і виразно викарбуваною особистістю», але також людиною, що знала, як дотримуватися вірності, передусім вірності народові, з якого ти вийшов, ... якому Ти як цінний заповіт залишив переклад і здійснене під Твоїм керівництвом перше повне видання Біблії», – саме такі слова звучали над домовиною Івана Пулюя з вуст професора Баха, ректора Німецької політехніки (Фаріон, 2017, с. 17). Пам'ятаймо й ми правдиву перекладацьку працю й неоціненний подвиг Івана Пулюя в ім'я української мови в текстах книг Святого Письма!

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мовознавчі дослідження перекладацького доробку сакральних текстів українською мовою І. Пулюя належать таким відомим ученим, як В. Німчук (2000), М. Лесюк (2013), І. Фаріон (2017) та ін. Зокрема монографія «Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя)» (Фаріон, 2017) розкриває мовно-політичний світогляд та мовну практику видатного науковця-фізика та перекладача Біблії українською мовою. Варто зауважити, що українські переклади книг Святого Письма, здійснені І. Пулюєм, неодноразово були предметом наших публікацій (Мороз, 2006, 2007, 2013, 2017, 2023) й дисертаційного дослідження загалом.

Мета дослідження – привернути увагу не лише до наукових відкриттів визначного українського діяча II пол. XIX – початку XX ст., а насамперед представити результати його мовознавчої діяльності як співавтора першого повного перекладу Святого Письма українською мовою, перекладача Псалтиря, щирого галичанина й палкого греко-католика в ювілейний для Івана Пулюя рік. У зв'язку з визначеною метою поставлено **такі завдання**: 1) проаналізувати лексичні одиниці старо(церковно)слов'янського, народно-розмовного та діалектного джерела, використані І. Пулюєм в його перекладі псалмів; 2) здійснити лексико-семантичний аналіз цих лексем; 3) з'ясувати

лексико-стилістичну роль за відомими лексикографічними джерелами (ЛБ, СУМ).

Зауважимо, що Пулюй чи не єдиний з перекладачів Псалтиря українською мовою для називання його складової частини використовує іменник жіночого роду *псальма* – «покладений на музику псалом; вокальний твір перев. духовного змісту» (СУМ, т. VIII, с. 372; ілюстр. контексти з Лесі Українки та П. Кочури); «Словник української мови» тлумачить її через лексему чоловічого роду *псалом* – «релігійна пісня, молитва, що як складова частина входить у Псалтир» (СУМ, т. VIII, с. 371).

Виклад основного матеріалу. Після смерті П. Куліша композитор Микола Лисенко за дорученням української інтелігенції в Києві розпочав переговори з Іваном Пулюєм щодо видання Біблії українською мовою. І саме І. Пулюй доклав усіх зусиль, щоб титанічна праця не пропала марно.

Коли в жовтні 1901 року І. Пулюй отримав копію перекладу, то Британське товариство купило вічне право на видання Старого Завіту, не бачивши самих перекладів, а покладаючись лише на слово Пулюя. Надіслані рукописи він передав Товариству 24 січня 1902 року, але з'ясувалося, що переклад зовсім не зредагований, а отже – не готовий до друку, а «Псалми» й цілком не перекладені. Хоча за умовами контракту це входило в обов'язки П. Куліша та І. Левицького. Тож, щоб урятувати справу, І. Пулюй почав доповнювати й виправляти рукописи: переклав Псалтир, зредагував п'ять книг Мойсея і сформулював правила, відповідно до яких потрібно здійснювати подальше редагування перекладеного тексту.

Як бачимо, фізик за фахом, Іван Пулюй був талановитим лінгвістом. Із його листів до Д. Танякевича (зокрема, лист від 19. III. 1866 р.) довідуємось, що свою перекладацьку діяльність розпочав, ще коли був першокурсником теологічного факультету: «Я вже маю цілу пляніметрію на руське переведену... Пішлю ю и підъ Твій судъ, де буде який блудъ въ языковім огляді, там вже покладаюся на Твою щирю волю и помічь» (Студинський, 1930, с. IX-X). Мову вважав останнім і найдорожчим багатством, яке грабує царат, бажаючи позбавити український народ духовності.

Свою націєтворчу позицію Іван Пулюй постійно підкреслював у листах. Він обурювався, наприклад, що перекладати Біблію дозволено всім народам імперії, проте українці такого дозволу не мали. Він також дбав, щоб українська молодь здобувала високу освіту, й долучався до створення українських гімназій та університетів Буковини й Галичини. Так, під час навчання в Тернопільській гімназії, яку закінчив з відзнакою, Іван Пулюй брав активну участь у діяльності культурницьких громад, члени яких присягали, що «... все своє життя працюватимуть для свого народу». А вже навчаючись на четвертому курсі Віденського університету, він організував товариство українських богословів «Праця» (спочатку до нього входили лише галичани) з метою виборювати рідному народові гідне становище «живим словом» русько-української мови.

У текстах Пулюєвого перекладу Псалтиря українською мовою відтворено й збережено зв'язки з традиціями розвитку літературної мови, з узвичаєними нормами слововжитку в українському освіченому середовищі II пол. XIX – початку XX століть через використання старо(церковно)слов'янської, народно-розмовної та діалектної лексики.

Так, одним із найбільш частотних у текстах Псалтиря є дієслово **отворяти** (*отверати, отвирати*), що в псалмах уживане в поєднанні з іменниками **уста, очі**: **Отвори очі мої, і побачу дива закону твого!** (Пулюй, 1997, Пс. 119, в. 18); **Я ж, як глухий, не чую, і як німий, що уст своїх не отворить** (Пулюй, 1997, Пс. 38, в. 13); **Онімів я, не отвираю уст моїх** (Пулюй, 1997, Пс. 39, в. 9). Традиційно дієслово **отворяти** сполучалося з іменниками-назвами конкретних предметів – **двері, ворота, брама**. Саме таку сполучуваність це дієслово виявляє у перекладених І. Пулюєм псалмах: **Відчиняйтесь, брами високії, отвирайтесь, ворота вічнії, нехай входить цар слави** (Пулюй, 1997, Пс. 24, в. 7).

До часто вживаних у текстах псалмів також належить і дієслово **вновати** (*уповати*): **І звеселяться всі, що вновать на тебе; вічно будуть радуватись, і ти будеш заступати їх** (Пулюй, 1997, Пс. 5, в. 11); **На тебе вповає нещасний, ти єси поміч сиротині** (Пулюй, 1997, Пс. 10, в. 14). СУМ подає

це слово як рідковживане зі значенням «твердо надіятися, покласти надію, розраховувати на кого-небудь» (СУМ, X, с. 402), не вказуючи, що «уповати» можна не «на кого-небудь», а лише на Бога.

Дієслово **торжествувати** – «здобувати перемогу, брати гору над ким-, чим-небудь»; «радіти з приводу своєї перемоги», що за стильовим маркуванням належить до урочистої лексики, у перекладі І. Пулюя вжите у формі дієприкметника: **Як йшов я серед громади, простував з ними до Божого дому з піснями радості і хвали – торжествуюча громада** (Пулюй, 1997, Пс. 42, в. 4).

Ясувати за СУМом: *заст., поет.* – «пояснювати, тлумачити що-небудь» (М. Рильський); // «розповідати про що-небудь» (О. Ільченко); «свідчити про щось» (Панас Мирний); «характеризувати, підкреслювати» (Леся Українка) (СУМ, т. XI, с. 658-659) у псалмах І. Пулюя вживане зі значенням «розповідати, пояснювати, прославляти»: **Ясуйте між народами славу його, між усіма родами – чудеса його** (Пулюй, 1997, Пс. 96, в. 3).

Неперервність традиції староукраїнської книжної мови можна вбачати у вживанні гнізда дієслів із коренем **-держ-** (дієслова **держати** та похідних від нього **додержувати, одержувати, піддержувати, вдержати, держатись**): **Бо державсь я на дорозі Господній, і не відступив, як безбожний, від Бога мого** (Пулюй, 1997, Пс. 18, в. 21); **Ти дав мені щит спасення твого, і правиця твоя піддержувала мене, і милість твоя зробила мене великим** (Пс. 18, в. 35). Варто зазначити, що жодного разу в тексті українського перекладу досліджуваних нами книг Святого Письма не трапляється ані дієслово **тримати** – активно вживаний у сучасній українській мові синонімічний відповідник дієслова **держати**, ані похідні від нього слова.

До часто вживаних у мові псалм належать і дієслова з префіксами **воз-/вос-, із-, со-**, представлення яких у реєстрі «Словника української мови» й досі потребує удосконалення з огляду на перекладацький внесок П. Куліша та І. Пулюя. Так, із дієслів з префіксом **воз-**, що належали до продуктивного у церковнослов'янській мові словотвірного типу, І. Пулюй використав, зокрема, такі: **возвеличити**: **Я прославлю Господа за правду його,**

і **возвеличу** імя Господа всевишнього (Пулюй, 1997, Пс. 7, в. 17); **возсідати, вознестися**: *І возсівши на херувима, прилетів, і вознісся на крилах вітряних* (Пулюй, 1997, Пс. 18, в. 10); **восхвалити**: *Бо після смерти ніхто не споминати ме тебе; а в гробі хто восхвалить тебе?* (Пулюй, 1997, Пс. 6, в. 5) та ін. З них СУМ фіксує лише одне – **возвеличувати** – «прославляти», правда з відповідним стильовим маркуванням: *ц.-с., уроч.*, ілюструючи контекстами з творів Т. Шевченка та навіть (!) джерел радянської доби (СУМ, т. I, с. 724).

Серед дієслів з префіксом **із-** у Пулюя натрапляємо на такі: **ізбавити**: *Ізбави мене від кривавої вини, Боже* (Пулюй, 1997, Пс. 51, в. 14), **ізвістити**: *Щоб я ізвістив всю хвалу твоєю у брамах дочки Сионової* (Пулюй, 1997, Пс. 9, в. 14). Варто зауважити, що в СУМі представлено лише два слова з префіксом **із-**: **ізборник** та **ізвод** (СУМ, т. IV, с. 13) і, мабуть, лише тому, що ці іменники мали самостійне тлумачення й позначали реалії церковно-релігійної культури Київської Русі.

Стосовно дієслів з префіксом **со-** натрапляємо на **сохрانیти**: *Сохрани мене, як зіницю ока; в тіни крил твоїх стережи мене* (Пулюй, 1997, Пс. 17, в. 8). До «Словника української мови» потрапило лише **сотворяти**, *книжн.* – «1) те саме, що **створювати**» (ілюстр. контексти з М. Коцюбинського, І. Франка, Ю. Яновського); «2. робити, здійснювати» (ілюстр. контексти з Т. Шевченка, В. Стефаника і навіть (!) з П. Куліша (*прочани перехрестились і сотворили молитву*)). Можемо припускати, що позиція дієслова **сотворити** була підсилена не лише численними контекстами з творів багатьох українських письменників-класиків, а й похідними формами і словами, а також їх активним вживанням у народній та письменницькій мові (СУМ, т. IX, с. 471).

І. Пулюй послідовно вживає такі церковнослов'янізми, які традиційно в староукраїнській книжній мові становили окрему, стилістично окреслену групу слів, наприклад:

брань: *Як смирить брань аж до краю землі* (Пулюй, 1997, Пс. 46, в. 9), порівн. у СУМ: **брань**, *ц.-с.* – «війна, битва» (СУМ, т. I, с. 237). Ілюстративний контекст до цього слова наведено з творів І. Котляревського – зачинателя нової української літературної мови;

побіда: *Щоб вороги мої втішались побідою надо мною!* (Пулюй, 1997, Пс. 25, в. 2), порівн. у СУМ: **побіда**, *поет., заст.* – «перемога» (СУМ, т. VI, с. 614, контексти із І. Нечужа-Левицького, В. Сосюри);

чертог: *І принесу жертву радісну в чертозі його* (Пулюй, 1997, Пс. 27, в. 6), порівн. у СУМ: **чертог**, *заст., поет.* – «розкішна, велична будівля, палац; палата (в палаці, замку)» (СУМ, т. XI, с. 313, контекст із творів Т. Шевченка, що може свідчити про той спільний запас церковнослов'янізмів, які вводилися до високого стилю української мови завдяки творчості Т. Шевченка та П. Куліша).

З-поміж інших часто вживаних іменників, що мають таке саме стильове маркування, можна навести такі:

забаг: *Од жиру викотило їм очі, серце їх переповнене забагами* (Пулюй, 1997, Пс. 73, в. 7); порівн. у СУМ: **забаг**, *заст.* – «забаганка» (СУМ, т. III, с. 14, ілюстр. контекст із І. Франка);

другиня: *За нею приведуть до тебе дівиць, другинь її* (Пулюй, 1997, Пс. 45, в. 14), порівн. у «Лексиконі...» П. Беринди: **другина** – товаришка (ЛБ, с. 33); цікаво, що цей іменник жіночого роду, СУМ у значенні «подруга» маркує як *заст., поет.* (СУМ, т. II, с. 423, без ілюстр. контексту), а сьогодні, відповідно до сучасних тенденцій функціонування української мови, належить до тих відроджених фемінітивів, активне вживання яких спонукає до зміни його стильового маркування;

твориво: *Дай їм по ділам їх і по вчинкам їх; по ділам рук їх віддай їм, і заплати по заслугі! Вони бо не зважають на діла Господа, ні на твориво рук його. Він зруйнує їх, і вже не збудує* (Пулюй, 1997, Пс. 28, вв. 4-5); *Ти бо звеселив мене, Господи, творивом твоїм* (Пулюй, 1997, Пс. 92, в. 4); *Прославляйте Господа, призивайте ім'я його, звіщайте між народами діла його! Співайте йому, похвальні пісні співайте йому, про всі чудесні творива його думайте-гадайте!* (Пулюй, 1997, Пс. 105, вв. 1-2); порівн. у СУМ: **твориво**, *заст.* – «твір» (у 1 знач.) (СУМ, т. X, с. 52, ілюстративні контексти: *Та хто ж тобі натхне вогонь живий, коли з творця ти творивом зробився* (Л. Укр.); [**сонце**] з небесних шпилів [обливає] **світлом твориво** скрізь **світлове** (Зеров). За результатами наших досліджень,

зараховуємо цей іменник до Кулішевих ново-творів (адже Куліш, за словами Пулюя, під час їхньої спільної перекладацької праці «більше дбав про красу слова»), оскільки більш раннє вживання цього слова нами не засвідчене.

Цікавим щодо представлення та стильового маркування СУМом є часто вживана в мові Псалтиря словотвірна пара **бута** – **бутний**: *Не зазнають нужди людської, і не бідують, як люде. Тому бута – намисто їх, а насильства – одежа їх* (Пулюй, 1997, Пс. 73, в. 5-6); *Слузі твою будь порукою до доброго; не дай бутним пригнічувати мене!* (Пулюй, 1997, Пс. 119, в. 122); *Помилуй нас, Господи, помилуй нас! Бо надто ми наситились від погорди; Душа наша надто наситилась від посьмішки ледачих, від погорди бутних людей* (Пулюй, 1997, Пс. 123, вв. 3-4). Непослідовність маркування полягає в тому, що твірний іменник **бута** – «пиха» поданий як *зах[ідне]*, що підтверджено контекстом із «Галицько-руських приповідок» (СУМ, т. I, с. 264), а похідний прикметник **бутний** – «пихатий, чванькуватий» – як *діал[ектний]* з ілюстраціями з творів О. Кобилянської та І. Франка (СУМ, т. I, с. 266). Цікаво зауважити, що в перекладі І. Пулюя є контексти й з іменником **пиха**: *Не лякайся, коли чоловік обогатіє, коли зростає слава дому його. Бо, вмерши, не возьме нічого з собою; не піде з ним пиха його до гробу* (Пулюй, 1997, Пс. 49, вв. 16, 17); *Хто тайно обмовляє ближнього свого, того б я знищив; Хто має горде око і пиху в серці, не стерплю того* (Пулюй, 1997, Пс. 101, в. 5), що засвідчує, на наш погляд, свідомий факт

у слововживанні синонімів із галицького діалектного джерела, носієм говірки якого був І. Пулюй, до засобів української мови. Отже, перекладач дбав і про синонімічне багатство, і про збереження традицій.

Висновки. Активна й плідна просвітницька, культурницька, громадська й перекладацька діяльність І. Пулюя забезпечують йому визначне місце й виняткове значення в розвитку української культури та історії української літературної мови II половини XIX – початку XX століття. Проведений аналіз лексико-семантичних та лексико-стилістичних особливостей Пулюєвого перекладу псалмів українською мовою переконує, що через використання й збагачення в текстах перекладів стильового потенціалу старо(церковно)слов'янської, народнорозмовної та діалектної лексики, засвоєних староукраїнською книжною мовою, відновлено функціональні властивості цих засобів для створення урочистого, поетичного, піднесеного колориту мовлення, типового для високого стилю II пол. XIX – початку XX століть із подальшим становленням, розвитком і функціонуванням сакрального стилю сучасної української літературної мови. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у здійсненні інтегрованих наукових розвідок наукових інтересів І. Пулюя як фізика-теоретика й перекладача книг Святого Письма, культурно-просвітницького діяча й педагога. Біографічні та соціально-психологічні дослідження становлення особистості стануть, на наш погляд, належним поцінуванням діяльності справжнього велета духа Івана Пулюя.

ЛІТЕРАТУРА

- Беринда П. Лексикон словенороський. Київ : Наукова думка, 1961. 272 с.
- Лесюк М. Мова Псалтиря в перекладі І. Пулюя на тлі сучасної української літературної мови. *Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс*. 2013. Вип. 678. С. 65–70.
- Мороз Т. Діалектна лексика в українському перекладі Псалтиря Івана Пулюя. *Мовне й культурне явище в діалектному просторі*. 2007. С. 15.
- Мороз Т. В. «Дуже талановитий полеміст у дуже делікатній справі» : Іван Пулюй про Святе Письмо українською мовою. *Сьомі Геретівські читання*. 2023. С. 235–240.
- Мороз Т. В. Вибір народнорозмовної лексики в українських перекладах Псалтиря І. Пулюя та І. Огієнка : порівняльний аспект. *Проблеми зіставної семантики*. 2013. Вип. 11. С. 463–470.
- Мороз Т. В. Мовно-культурологічний аспект участі І. Пулюя у перекладі й виданні Святого Письма українською мовою. *Духовно-історичні засади розвитку української нації*. 2018. С. 54–60.
- Мороз Т. Маловідомі сторінки історії перекладів українською мовою книг Святого Письма від середини XIX – до середини XX століть. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. 2006. Вип. 276–277. С. 240–251.

- Німчук В.** Іван Пулюй – перший перекладач молитов сучасною українською мовою. *Біблія і культура*. 2000. Вип. 1. С. 174–179.
- Пулюй І.** Молитовник. Псалтир. Київ : Рада, 1997. 271с.
- Словник української мови** : В 11-ти т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
- Студинський К.** Листування і зв'язки Пантелеймона Куліша з Іваном Пулюєм. *Збірник Філологічної секції НТШ*. Львів, 1930. Т. 22. Ч. 2. LXXXVI с.
- Фаріон І. Д.** Мовний портрет Івана Пулюя (за листами мислителя). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2017. 215 с.
- Франко І. Я.** Зібрання творів : У 50 т. Т. 41. Київ : Наукова думка, 1984. 690 с.

REFERENCES

- Berynda, P.** (1961). *Leksykon slovenorosskij [Slovene-Russian lexicon]*. Kyjiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Farion, I. D.** (2017). *Movnyi portret Ivana Puliuia (za lystamy myslytelia) [A linguistic portrait of Ivan Pulyuy (based on the thinker's letters)]*. Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
- Franko, I. Ya.** (1984). *Zibrannia tvoriv [Collected Works]* (Vols. 1–50; Vol. 41). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Lesiuk, M.** (2013). *Mova Psaltyria v perekladi I. Puliuia na tli suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [The language of the Psalter in the translation of I. Pulyuy against the background of modern Ukrainian literary language]*. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Romano-slov'ianskyi dyskurs – Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Romano-Slavic discourse* (Issue 678), (pp. 65–70) [in Ukrainian].
- Moroz, T.** (2007). *Dialektna leksyka v ukrajinskomu perekladi Psaltyrja Ivana Puljuja [Dialectal vocabulary in the Ukrainian translation of the Psalter by Ivan Pulyuy]*. *Movne j kulturne javyshhe v dialektnomu prostori – Linguistic and cultural phenomenon in dialect space* (p. 15) [in Ukrainian].
- Moroz, T. V.** (2023). «Duzhe talanovytyi polemist u duzhe delikatnii spravi»: Ivan Puluii pro Sviatye Pysmo ukrainskoiu movoiu [«A very talented polemicist in a very delicate matter»: Ivan Pulyuy on the Holy Scriptures in Ukrainian]. *Somi Geretivski chytannia – Seventh Geret's Readings* (p. 235–240) [in Ukrainian].
- Moroz, T. V.** (2013). *Vybir narodnorozmovnoi leksyky v ukrainskykh perekladakh Psaltyria I. Puliuia ta I. Ohienka: porivnialnyi aspekt [The choice of vernacular vocabulary in Ukrainian translations of the Psalter by I. Pulyuy and I. Ohienko: a comparative aspect]*. *Problemy zistavnoi semantyky – Problems of comparative semantics* (Issue 11), (p. 463–470) [in Ukrainian].
- Moroz, T. V.** (2018). *Movno-kulturolohichniy aspekt uchasti I. Puliuia u perekladi y vydanni Sviatoho Pysma ukrainskoiu movoiu [Linguistic and cultural aspect of I. Pulyuy's participation in the translation and publication of the Holy Scriptures in Ukrainian]*. *Dukhovno-istorychni zasady rozvytku ukrainskoi natsii – Spiritual and historical foundations of the development of the Ukrainian nation* (p. 54–60) [in Ukrainian].
- Moroz, T.** (2006). *Malovidomi storinky istorii perekladiv ukrainskoiu movoiu knyh Sviatoho Pysma vid seredyny XIX – do seredyny XX stolit [Little-known pages in the history of translations of the Holy Scriptures into Ukrainian from the mid-19th to the mid-20th centuries]*. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu – Scientific Bulletin of Chernivtsi University* (Issue 276–277), (p. 240–251) [in Ukrainian].
- Nimchuk, V.** (2000) *Ivan Puluii – pershyi perekladach molytov suchasnoi ukrainskoiu movoiu [Ivan Pulyuy – the first translator of prayers into modern Ukrainian]*. *Bibliia i kultura – The Bible and culture* (Issue 1), (p. 174–179) [in Ukrainian].
- Puluii, I.** (1997). *Molytovnyk. Psaltyr [Prayer book. Psalter]*. Kyiv: Rada [in Ukrainian].
- Slovyk ukrainskoi movy [Ukrainian language dictionary]** (1970–1980) (Vols. 1–10). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Studynskyi, K.** (1930). *Lystuvannia i zv'iazky Panteleimona Kulisha z Ivanom Puluiiem [Correspondence and relations between Panteleimon Kulish and Ivan Pulyuy]*. *Zbirnyk Filolohichnoi sekcii NTSh – Collection of the Philological Section of the NTSh* (Vol. 22; Part 2). Lviv [in Ukrainian].